

SORIN TITEL: CROSSING THE LABYRINTH OR A PARABLE OF DEPERSONALIZATION

SORIN TITEL: LA TRAVERSÉE DU LABYRINTHE OU LA PARABOLE DE LA DÉPERSONALISATION

SORIN TITEL: TRAVERSAREA LABIRINTULUI SAU PARABOLA DEPERSONALIZĂRII

Delia BADEA

Academia Română – Filiala Timișoara,
Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”
B-dul Mihai Viteazu, Nr.24, Timișoara, România
e-mail: delia_badea@yahoo.com

Abstract

Hermeneutical study of Titel's novel "The Prisoner's Long Journey", our paper aims to approach the labyrinth as a closed universe, where fear is responsible for the loss of humanity and individual identity destruction. Gifted creator of closed worlds, Sorin Titel was certain that all literary works metaphorically describe journeys. As a parable of depersonalization, the journey imagined by Titel becomes roaming, even wandering, as any final destination seems lost. But neither the purpose, not the significance of the journey are important, but the endless search, the continuous walk and especially the journey as a state of being. The world as a circle becomes, through desacralization, the world as a circus, symbol of decadence and corruption, the existence appearing as an absurd and grotesque show.

Résumé

Incursion herméneutique dans le roman Le long voyage du prisonnier, cet article propose une approche du labyrinthe titelien en tant qu'univers fermé, visant la dissolution de la substance humaine et la néantisation de l'individu sous l'impulsion de la peur. Excellent créateur de mondes fermés, Sorin Titel était convaincu que le sous-texte de toute œuvre littéraire contient inévitablement la description d'un voyage. Parabole de la dépersonnalisation, le parcours de Titel devient à travers ce roman une errance, voire un vagabondage dont les personnages finissent par en perdre la signification. Ce n'est pas le but du voyage qui importe, ni sa signification en tant que recherche permanente, mais la voie à suivre et surtout le voyage lui-même. Le monde cercle devient, par désacralisation, un monde cirque, symbole de la décadence et de la déshumanisation. Le spectacle de l'existence se révèle ainsi de manière absurde et grotesque.

Rezumat

Incursiune hermeneutică asupra romanului Lunga călătorie a prizonierului, articolul de față propune o abordare a labirintului titelian ca univers închis, urmărind dizolvarea substanței umane și aneantizarea individului sub impulsul fricii. Excelent creator de lumi închise, Sorin Titel era convins de faptul că în subtextul oricărei opere literare se află, inevitabil, descrierea unei călătorii. Parabolă a depersonalizării, călătoria titeliană devine prin acest roman rătăcire, ba chiar o vagabondare căreia personajele ajung să îi piardă finalitatea. Or, nu finalitatea călătoriei importă, nici semnificația acesteia, cât permanenta căutare, mersul înainte și, mai ales, călătoria

ca stare. Lumea ca cerc devine, prin desacralizare, lumea ca circ, simbol al decadenței și dezumanizării, iar spectacolul existenței ni se dezvăluie astfel absurd și grotesc.

Keywords: *closed worlds, journey, landmarks, the experience of the absurdity*

Mots-clés: *mondes fermés, voyage, repères, expérience de l'absurde*

Cuvinte-cheie: *lumi închise, călătorie, repere, experiența absurdului*

Excelent creator de *lumi închise*, Sorin Titel era convins de faptul că în subtextul oricărei opere literare se află, inevitabil, descrierea unei călătorii. În contextul mai larg al acestei scheme epice, motivul călătoriei prin labirint, devine, de la mitul lui Tezeu încoace, ușor recognoscibil în întreaga literatură universală, larga sa polisemie semantică dovedindu-se în timp surprinzătoare și inepuizabilă. De la J. Joyce, la George Perec, trecând prin Kafka, Becket sau Borges, motivul în discuție devine, treptat, leitmotiv. Mai mult, teoreticienii Noului Roman, al căror adept Titel nu ezită să se declare, investesc simbolul labirintului cu valoarea de model estetic în sine, transpunându-l într-o veritabilă metaforă a actului scriiturii.

Romanul asupra căruia mă voi opri în continuare, abordat tocmai din această perspectivă a simbolisticii labirintului, este ***Lunga călătorie a prizonierului***, roman parabolic și oniric care ne spune *povestea unei treceri prin labirint*.

Romanul debutează brusc, abrupt, cu imaginea unui sumbru trio de evidentă factură kafkiană (prizonierul însoțit de cei doi călăi) traversând piața pustie a unui oraș fără nume. Cei trei întreprind o interminabilă călătorie al cărei final este mereu amânat, mișcându-se într-un spațiu labirintic ce se dedublează și se multiplică la fiecare cotitură.

Similar *Procesului* kafkian, și aici timpul este suspendat, nu se precizează *când* a început călătoria, romanul propunând o ruptură în cronologia liniară, o ieșire din istorie, întreaga odisee fiind guvernată doar de ritmurile cosmice. Este un timp al descompunerii, al scurgerii și al neantizării, generând rotirea ca experiență a absurdului.

Esențial pentru codul de lectură adoptat este punctul de plecare al celor trei: *piața / agora*, simbol absolut al centrului produce o răsturnare voită în cartografia simbolică a labirintului, de vreme ce *inițierea* implică drumul *înspre* și nu *dinspre* centru. Să avem a face cu o călătorie în sens invers, anulând, astfel, valorile referențiale ce țin de inițiere (metamorfoză spirituală, devenire existențială, cunoaștere) ? Să nu uităm că inițierea este accesibilă doar aleșilor /cunoscătorilor și, prin urmare, trioul lui Titel, are de parcurs un prim traseu, *înspre* margine, un soi de „descensus ad inferos”, o inițiere în moarte, culminând cu coborârea prizonierului în groapa săpată chiar de el, ca ultim stadiu al dezumanizării. Departe de a marca punctul terminus al acestei călătorii –rătăcire prin labirintul existențial, episodul conține mirabila promisiune a momentului în care călătorul-migrator (în ambele sale ipostaze de victimă și călău) poate purcede la parcurgerea drumului în sens invers, *către centru*, întru recuperarea trecutului, aceasta fiind adevărata inițiere: „Deodată, - mărturisește prizonierul – am descoperit stând pe pământul jilav [...], că cel mai important lucru când ieși o hotărâre în genul celei luate de mine, adică *faci drumul de-a-ndoaselea* (s.n.), cel mai important lucru e să știi foarte bine unde te întorci.” (TITEL, 1991, 106). Cele trei personaje ale căror identități distincte inițial, ajung a se (con)topi în labirintul existențial, schițează un traseu dramatic în care pierderea memoriei anulează orice posibil reper, atrăgând inevitabil dezumanizarea ca *des-ființare*.

Romanul propune astfel o nouă, neexploatăată, abordare a labirintului ca univers închis, urmărind dizolvarea substanței umane și aneantizarea individului sub impulsul fricii (a se vedea probele dure la care cei doi călăi își supun victima pe parcursul călătoriei). Episodul dramatic al analizării fotografiilor de familie, una dintre numeroasele „puneri în abis” ale romanului, rămâne

semnificativ pentru motivul rătăcirii ca pierdere a identității: „...după o vreme îndelungată, cei doi ajunseră la concluzia, cu totul uluitoare pentru ei, că fotografiile nu erau ale niciunuia dintre ei, ci ale prizonierului [...]. Așa, prizonierul se trezi pe neașteptate, cu o nevastă și trei copii...” . Tragicul nu rezultă neapărat din dezorientarea personajelor prizoniere în labirint, cât, mai ales, din această pierdere a reperelor, prin uitarea trecutului.

Nu lipsesc nici simbolurile biblice, martirajul celor trei dorindu-se o reiterare simbolică a călătoriei magilor, dar o călătorie fără final, așadar o *rătăcire* ce urmărește anularea esenței umane. Fluviul traversat de cei trei ar putea fi chiar Styxul biblic, iar barcașii căruia călătorii îi dau ultimul lor ban nimeni altul decât Caron. Este un univers infernal, în care singura imagine luminoasă este figura feminină aceea care, sub chipul mamei sau al iubitei, guvernează întreaga odisee a prizonierului.

Parabolă a depersonalizării, călătoria titeliană devine astfel o rătăcire, o vagabondare căreia personajele ajung să îi piardă finalitatea. Or, nu finalitatea acesteia importă, nici semnificația călătoriei cât permanenta căutare, mersul înainte și, mai ales, călătoria *ca stare*. Cei trei aparțin labirintului și există atâta timp cât sunt în labirint.

Pe măsură ce narațiunea evoluează, spațiul și timpul se dilată, iar senzația deplasării devine, treptat, iluzie. Locurile sunt vaste, cu clădiri dilatate, piețe ori gări pustii (din nou dichotomia centru/margine), peisaje cu ceață și fum și nopți fără lună. Dichotomiei centru vs. margine i se adaugă opoziția *stânga / dreapta* (a se citi *sacru / profan*), cea dintâi pustie, malefică, dizolvantă, cea de-a doua benefică, izbăvitoare, salvatoare, așa cum reiese din obsesia ce îi însoțește pe cei trei cum că undeva, au greșit drumul, cotind la stânga: „ (...) erau convinși că în drumul parcurs de ei până atunci intervenise la un moment dat o greșală care trecuse neobservată, imposibil de depistat însă, o mică fisură, un drum cotit din eroare *la stânga*, de exemplu, ceva aparent lipsit de importanță, dar în fond esențial pentru destinul călătoriei lor” (TITEL, 1991, 42). Absurdul în care cei trei își consumă odiseea existențială culminează cu imaginea cercului părăsit, un nou posibil *centru*, (cu ale sale păpuși mecanice stricate și cu picturile grotești). *Lumea ca cerc* devine, prin desacralizare, *lumea ca circ* simbol al decadentei și dezumanizării, iar spectacolul existenței ni se dezvăluie absurd și grotesc.

Există, așadar, un labirint spațial și altul temporal, există, totodată un labirint al memoriei și toate acestea se supun și sunt generate de matricea complexă a labirintului textual, acesta din urmă funcționând conform modelului robbe- grilletian ca pretext de meditație asupra existenței umane.

Naratorul heterodiegetic devine un soi de „Dumnezeu al textului”, jucându-se deopotrivă cu personajele și cu lectorul antrenat într-un text – labirint impunând el însuși un anumit topos. Sensul cuvintelor este pervertit, replicile au semnificații diferite pentru victime și pentru călăi: „Vă iubesc, spuse după un tip captivul, nemaiputând să rabde. Vă iubesc ca pe frații mei, strigă el cu lacrimi în ochi. Ne urăște ca pe dușmanii lui, reproduseră însoțitorii...” (TITEL, 1991, 32-33). Nici perfect închisă, nici total deschisă, scriitura impune propria-i ambiguitate, oferind doar breșe în care cititorul e invitat să descopere semnificațiile unei călătorii ficționale ce pare că se scrie pe măsura lecturii. Cititorul se vede obligat ca, în absența oricărei teorii adecvate a unei astfel de lecturi, să urmeze, asemenea prizonierului, *firul* lecturii, sperând doar ca acesta să îl conducă spre ieșirea din labirint.

BIBLIOGRAFIE

TITEL, Sorin, *Lunga călătorie a prizonierului*, București, Editura Albatros, 1991

